

SASNIEGUMI PIRMS VIENOTĀ EIROPAS AKTA

Pirmo līgumu galvenās izmaiņas ir saistītas ar Kopienas pašu resursu izveidošanu, Parlamenta budžeta pilnvaru pastiprināšanu, EP deputātu ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās un Eiropas Monetārās sistēmas (EMS) izveidi. Vienotā Eiropas akta stāšanās spēkā 1986. gadā, ar ko tika ievērojami mainīts Romas līgums, pastiprināja Eiropas integrāciju, izveidojot lielu iekšējo tirgu.

GALVENIE SASNIEGUMI PIRMAJĀ INTEGRĀCIJAS POSMĀ

Eiropas Ekonomikas kopienas (EEK) dibināšanas līguma jeb tā dēvētā [Romas līguma](#) 8. pants paredzēja izveidot kopējo tirgu 12 gadu pārejas perioda laikā, kas tika sadalīts trīs posmos un beidzās 1969. gada 31. decembrī. Pirmais mērķis – muitas savienības izveide – tika sasniegts ātrāk, nekā tika paredzēts. Pārejas periods kvotu palielināšanai un iekšējās muitas pakāpeniskai atcelšanai beidzās jau 1968. gada 1. jūlijā. Tomēr pārejas laika beigās joprojām pastāvēja būtiski brīvas pārvietošanās šķēršļi. Šajā pašā laikā EEK bija pieņemts kopējs ārējais tarifs tirdzniecībai ar valstīm ārpus EEK.

“Zaļās Eiropas” izveide bija otrs lielākais projekts saistībā ar Eiropas integrāciju. 1962. gadā tika pieņemtas pirmās regulas par kopējo lauksaimniecības politiku (KLP) un izveidoja Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fondu.

LĪGUMU PIRMIE GROZĪJUMI

A. Iestāžu pilnveidošana

Pirmās izmaiņas saistībā ar iestādēm tika ieviestas ar 1965. gada 8. aprīļa [Apvienošanas līgumu](#), ar kuru tika apvienotas izpildiestādes. Šis līgums stājās spēkā 1967. gadā, izveidojot vienotu Padomi un vienu Komisiju Eiropas Kopienām (Eiropas Ogļu un tērauda kopiena, EEK un Eiropas Atomenerģijas kopiena) un ieviešot vienota budžeta principu.

B. Pašu resursi un budžeta pilnvaras

Ar [Padomes 1970. gada 21. aprīļa lēmumu](#) par dalībvalstu finanšu iemaksu aizstāšanu ar Kopienas pašu resursiem tika izveidota Kopienas pašu resursu sistēma, tā aizstājot dalībvalstu finansiālo ieguldījumu ([1.4.1.](#)).

- Ar 1970. gada 22. aprīļa [Luksemburgas līgumu](#) Eiropas Parlamentam tika piešķirtas noteiktas budžeta pilnvaras ([1.3.1.](#)).
- Ar 1975. gada 22. jūlija Līgumu, ar ko groza dažus finanšu noteikumus Eiropas Kopienas dibināšanas līgumos un Līgumā par vienotas Eiropas Kopienas Padomes un vienotas Eiropas Kopienas Komisijas izveidi ([Briseles līgums](#)), Parlamentam tika piešķirtas tiesības noraidīt budžetu un piešķirt Komisijai budžeta izpildes pilnvaras. Ar šo pašu līgumu tika izveidota Revīzijas palāta – iestāde, kura ir atbildīga par Kopienas grāmatvedības revīziju un finanšu pārvaldību ([1.3.12.](#)).

C. Vēlēšanas

Ar [1976. gada 20. septembra](#) Aktu Eiropas Parlamentam tika piešķirta jauna leģitimitāte un pilnvaras, ieviešot Parlamenta ievēlēšanu tiesās vispārējās vēlēšanās ([1.3.4.](#)). Akts tika [pārskatīts 2002. gadā](#), ieviešot proporcionālas pārstāvības vispārējo principu un citus pamatnoteikumus valstu tiesību aktiem saistībā ar Eiropas vēlēšanām.

D. Paplašināšanās

1973. gada 1. janvārī notika Apvienotās Karalistes, Dānijas un Īrijas pievienošanās. Norvēģijas iedzīvotāji referendumā nobalsoja pret pievienošanos. Grieķija kļuva par dalībvalsti 1981. gadā; Portugāle un Spānija pievienojās 1986. gadā.

E. ES budžets

Pēc šīs pirmās paplašināšanās kārtas tika pieprasīta stingrāka budžeta politika un KLP reforma. 1979. gadā Eiropadome panāca vienošanos par vairākiem papildu pasākumiem. Ar [Fontenblo vienošanos 1984. gadā](#) tika panākts ilgtspējīgs risinājums, nosakot principu, saskaņā ar kuru varēja ieviest korekcijas, lai palīdzētu ikvienai dalībvalstij, kuras finansiālais slogs ir pārmērīgi liels salīdzinājumā ar tās relatīvo labklājību.

PLĀNI TURPMĀKAI INTEGRĀCIJAI

Iedvesmojoties no ekonomikas kopienas sākotnējiem panākumiem, 20. gadsimta sešdesmito gadu sākumā atkārtoti tika izvirzīts mērķis apvienot dalībvalstis arī politiskā ziņā, neraugoties uz to, ka 1954. gada augustā nebija izdevies izveidot Eiropas Aizsardzības kopienu.

A. Centienu izveidot politisku savienību neizdošanās

Bonnas augstākā līmeņa sanāksmē 1961. gadā Eiropas Kopienas sešu dibinātāju valstu vai to valdību vadītāji pieprasīja starpvaldību komitejai, kuru vadīja Francijas vēstnieks Christian Fouchet, iesniegt priekšlikumus par Eiropas tautu apvienības politisko statusu. Šī pētniecības komiteja divas reizes (laikā no 1960. līdz 1962. gadam) bez panākumiem mēģināja izstrādāt tādu līguma projektu dalībvalstīm, kas būtu pieņemams visām pusēm, kaut gan Christian Fouchet savu plānu pamatoja ar principu, ka ir stingri jāievēro dalībvalstu identitāte, tādējādi noraidot federālo virzienu.

Neesošā politiskā kopiena tika aizstāta ar Eiropas politisko sadarbību jeb EPS. Hāgas augstākā līmeņa sanāksmē 1969. gada decembrī valstu un valdību vadītāji nolēma atrast vislabāko paņēmieni, lai panāktu virzību politiskās apvienošanās jomā. Davignon ziņojums, kuru 1970. gada oktobrī pieņēma ārlietu ministri un uz kuru vēlāk tika izdarītas atsauces citos ziņojumos, bija EPS pamatdokuments, līdz stājās spēkā Vienotais Eiropas akts ([VEA](#)).

B. 1966. gada krīze

Nopietna krīze radās, kad trešajā pārejas perioda posmā bija jāmaina balsošanas kārtība Padomē, prasību par vienprātīgu balsojumu atsevišķās jomās aizstājot ar kvalificētu balsu vairākumu. Francija iebilda pret vairākiem Komisijas priekšlikumiem, tostarp pret KLP finansēšanas pasākumiem, un pārtrauca apmeklēt Kopienas galvenās sanāksmes (tā sauktā tukšā krēsla politika). Visbeidzot tika panākts tā dēvētais

[Luksemburgas kompromiss \(1.3.7.\)](#), saskaņā ar kuru gadījumos, kad tiek skartas būtiski svarīgas kādas valsts vai vairāku valstu intereses, Padomes locekļi centīsies rast visiem pieņemamus risinājumus, ievērojot savstarpējās intereses.

C. Pieaugošā Eiropas augstākā līmeņa sanāksmju nozīme

Lai gan dalībvalstu valsts vai valdības vadītāju konferences neattiecās uz Kopienas iestāžu jomu, šīs konferences sāka sniegt politiskos stimulus un risināt problēmas, kurām nevarēja pievērsties Ministru padome. Šo konferenču nozīme pēc pirmajām sanāksmēm 1961. gadā un 1967. gadā pieauga, un augstākā līmeņa sanāksme Hāgā 1969. gada 1. un 2. decembrī bija panākums, kas ļāva uzsākt sarunas par Kopienas paplašināšanu, un šīs sanāksmes laikā tika panākta arī vienošanās par Kopienas finanšu sistēmu, savukārt Fontenblo augstākā līmeņa sanāksmē 1974. gada decembrī tika pieņemti svarīgi politiskie lēmumi par Parlamenta tiešajām vēlēšanām un Padomes lēmumu pieņemšanas procedūrām. Turklāt valstu un valdību vadītāji arī nolēma pulcēties trīs reizes gadā, nosaucot šādu tikšanos par Eiropadomi, lai apspriestu Kopienas jautājumus un politisko sadarbību ([1.3.6.](#)).

D. Iestāžu reforma un monetārā politika

Septiņdesmito gadu beigās dalībvalstīs īstenoja dažādas iniciatīvas, lai savstarpēji saskaņotu to ekonomisko un fiskālo politiku. Brēmenes un Briseles Eiropadomes 1978. gadā izveidoja EMS, lai novērstu monetāro nestabilitāti un tās negatīvo ietekmi uz KLP un dalībvalstu kohēziju. Brīvprātīgi un uz diferencētas pieejas pamata nodibinātā EMS (Apvienotā Karaliste nolēma nepiedalīties valūtas maiņas mehānismā) bija atkarīga no kopējas norēķinu vienības, proti, Eiropas valūtas vienības, pastāvēšanas.

Londonas Eiropadomē 1981. gadā Vācijas ārlietu ministrs H. D. Genscher un Itālijas ārlietu ministrs E. Colombo ierosināja priekšlikumu par "Eiropas aktu", kas attiektos uz vairākām jomām: politisko sadarbību, kultūru, pamattiesībām, tiesību aktu saskaņošanu Kopienas līgumos neiekļautajās jomās, kā arī uz paņēmieniem vardarbības, terorisma un noziedzības apkarošanai. Ierosinātajā veidā priekšlikumu nepieņēma, tomēr dažas tā sadaļas tika iekļautas 1983. gada 19. jūnijā Štutgartē pieņemtajā svinīgajā deklarācijā par Eiropas Savienību.

E. Spinelli projekts

Dažus mēnešus pēc pirmajām tiešajām Eiropas Parlamenta vēlēšanām 1979. gadā Eiropas Parlaments piedzīvoja nopietnu krīzi attiecībā ar Padomi par 1980. gada budžetu. Pēc EP deputāta un Eiropas Federālistu kustības dibinātāja, bijušā komisāra Altiero Spinelli iniciatīvas deviņi EP deputāti 1980. gada jūlijā sanāca kopā, lai apspriestu veidus, kā piešķirt iestāžu darbībai otro elpu. Parlaments 1981. gada jūlijā izveidoja Institucionālo lietu komiteju, lai izstrādātu plānu spēkā esošo līgumu grozīšanai, un A. Spinelli bija tās referents koordinators. Komiteja nolēma izstrādāt plānu tekstam, kas nākotnē kļūtu par Eiropas Savienības konstitūciju. Ar ievērojamu balsu vairākumu Līguma projektu 1984. gada 14. februārī pieņēma. Tika paredzēts, ka ES likumdevēja vara tiktu organizēta kā divpalātu sistēma, līdzīgi kā federālā valstī^[1]. Šīs sistēmas mērķis bija panākt līdzsvaru starp Eiropas Parlamentu un Padomi, tomēr dalībvalstīm tā nebija pieņemama.

[1]Amato, G., Bribosia, H., De Witte, B., [Genesis and destiny of the European Constitution](#), Bruylant, Brisele, 2007, 14. lpp.

VIENOTAIS EIROPAS AKTS

Pēc tam kad Eiropadome bija atrisinājusi strīdu par Kopienas budžetu astoņdesmito gadu sākumā, tā savā Fontenblo sanāsmē 1984. gada jūnijā nolēma izveidot ad hoc komiteju, kuru veidotu valstu un valdību vadītāju personīgie pārstāvji un kuru nodēvēja par Dooge komiteju tās priekšsēdētāja James Dooge vārdā. Komitejai bija jāsatrūkst priekšlikumi Kopienas sistēmas darbības uzlabošanai un politiskai sadarbībai. Taču Milānas Eiropadome 1985. gada jūnijā ar balsu vairākumu (septiņas balsis pret trīs – šajā struktūrā tā vērtējama kā izņēmuma procedūra) nolēma sasaukt starpvaldību konferenci, lai izskatītu institūciju pilnvaru stiprināšanu, Kopienas darbību paplašināšanu ar jaunām jomām un "īsta" iekšējā tirgus izveidi.

VEA 1986. gada 17. februārī parakstīja deviņas dalībvalstis; pēc tam – 1986. gada 28. februārī – to parakstīja arī Dānija (pēc pozitīva balsojuma referendumā), kā arī Itālija un Grieķija. Dalībvalstu parlamenti VEA ratificēja 1986. gadā, bet saistībā ar kādas privātpersonas (pilsoņa) vērsanos Īrijas tiesās tā stāšanās spēkā tika atlikta uz sešiem mēnešiem – līdz 1987. gada 1. jūlijam. Līdz ar VEA tika ieviestas pirmās būtiskās izmaiņas Romas līgumā. Tā svarīgākie noteikumi bija šādi.

A. Savienības pilnvaru paplašināšana

1. Izveidojot plašu iekšējo tirgu

Līdz 1993. gada 1. janvārim bija jāpabeidz pilnībā funkcionējoša iekšējā tirgus izveide, ietverot 1958. gadā ieviestā vienotā tirgus mērķa pārņemšanu un paplašināšanu ([2.1.1.](#)).

2. Nosakot jaunas pilnvaras šādās jomās:

- monetārā politika;
- sociālā politika;
- ekonomikas un sociālā kohēzija;
- pētniecība un tehnoloģiju attīstība;
- vide;
- sadarbība ārpolitikas jomā.

B. Ministru padomes lēmumu pieņemšanas spēju palielināšana

Kvalificēts balsu vairākums aizstāja vienprātīgu balsojumu četrās no pašreizējām Kopienas atbildības jomām (grozījumi attiecībā uz vienoto muitas tarifu, brīvu pakalpojumu sniegšanu, kapitāla brīvu apriti un kopējo politiku jūras un gaisa transporta jomā). Kvalificēts balsu vairākums tika ieviests arī vairākās jaunās atbildības jomās, proti, iekšējais tirgus, sociālā politika, ekonomiskā un sociālā kohēzija, izpēte un tehnoloģiskā attīstība un vides politika. Visbeidzot, kvalificēts balsu vairākums bija Padomes iekšējā reglamenta grozījuma pamatā, lai veiktu pielāgojumus saistībā ar iepriekšējo prezidentūras paziņojumu, ka turpmāk Padomē balsojums var notikt ne tikai pēc tās priekšsēdētāja iniciatīvas, bet arī pēc Komisijas vai dalībvalsts pieprasījuma, ja to ar vienkāršu balsu vairākumu atbalsta Padomes locekļi.

C. Eiropas Parlamenta nozīmes pastiprināšanās

Parlamenta pilnvaras tika pastiprinātas:

- nosakot, ka ir jāsaņem Parlamenta piekrišana attiecībā uz Kopienas paplašināšanās nolīgumiem un asociācijas nolīgumiem;
- ieviešot procedūru sadarbībai ar Padomi ([1.2.3.](#)), tādējādi dodot Parlamentam ierobežotas, tomēr īstenas likumdošanas pilnvaras. Tobrīd tas attiecās uz aptuveni desmit juridiskajiem pamatiem, un tas bija būtisks pavērsiena punkts Parlamenta īstenā pārtapšanā par vienu no likumdevējiem.

Šo faktu lapu ir sagatavojis Eiropas Parlamenta Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu politikas departaments.

Mariusz Maciejewski / Rudolfs Verdins
04/2024